

АНОТАЦІЯ

Павлюк Т. Г. Педагогічні умови формування професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з персоналом. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття вищої освіти ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки. – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, Хмельницький, 2020.

У дослідженні подано теоретико-методичне обґрунтування і результати експериментальної перевірки педагогічних умов формування професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з персоналом.

Дослідження проблеми здійснено з урахуванням аналізу й узагальнення вітчизняного досвіду підготовки офіцерів у вищих військових навчальних закладах до професійної діяльності, зарубіжного досвіду підготовки фахівців до роботи з персоналом, а також особливостей її організації та змісту в Державній прикордонній службі України.

З'ясовано, що зміст підготовки офіцерів-прикордонників до роботи з персоналом зумовлено специфікою їхньої майбутньої професійної діяльності в сучасних умовах та охоплює систему теоретичних знань, практичних умінь і навичок, які дозволяють ефективно виконувати цей вид діяльності в підрозділах та органах охорони державного кордону. Професійну готовність офіцера-прикордонника до роботи з персоналом визначено як професійно важливу характеристику, що охоплює сукупність професійних мотивів, знань, умінь, навичок, психолого-педагогічних властивостей, що дозволяють належним чином уживати організаційних, морально-психологічних, інформаційних, педагогічних, правових, культурно-просвітницьких та соціальних заходів, спрямованих на формування і розвиток особистості військовослужбовця та забезпечення морально-психологічної готовності персоналу Державної прикордонної служби України до виконання оперативно-службових завдань за будь-яких умов обстановки. У структурі цієї професійної

готовності виокремлено мотиваційно-емоційний, когнітивний, діяльнісний, ціннісно-особистісний та рефлексивний компоненти.

Сформованість професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з персоналом запропоновано оцінювати за п'ятьма критеріями, що характеризують структурні компоненти цієї готовності.

Професійна готовність майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з персоналом, залежно від вияву показників, може виявлятися на трьох рівнях – низькому, середньому та високому.

Результати констатувального етапу педагогічного експерименту, отримані за допомогою емпіричних методів, засвідчили наявність значних резервів освітнього процесу щодо формування професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з персоналом. Це зумовило необхідність визначення й обґрунтування педагогічних умов формування відповідної готовності, а також перевірки їх ефективності під час формувального етапу педагогічного експерименту.

Результати аналізу наукових джерел з педагогіки, психології, філософії та соціології, урахування положень аксіологічного, компетентнісного, контекстного, особистісно-орієнтовного, діяльнісного та інтегративного підходів, актуальності роботи з персоналом у прикордонному відомстві дозволили визначити педагогічні умови формування професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з персоналом: відбір і структурування змісту навчальних дисциплін з урахуванням завдань та особливостей роботи з персоналом у Державній прикордонній службі України; розвиток у майбутніх офіцерів-прикордонників умінь і навичок роботи з персоналом на основі контекстного навчання; посилення мотивації та ціннісно-рефлексивного ставлення майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з персоналом; підготовка науково-педагогічних працівників до формування в майбутніх офіцерів-прикордонників умінь і навичок роботи з персоналом.

Дієвість обґрунтованих педагогічних умов підтвердили результати, отримані після формувального етапу експерименту. Методика його проведення

передбачала вплив на майбутніх офіцерів-прикордонників із метою поетапного формування в них усіх компонентів професійної готовності до роботи з персоналом. Для цього було здійснено структурування освітнього змісту матеріалу навчальних дисциплін відповідно до особливостей роботи з персоналом; сформовано систему щодо завершених компонентів навчального матеріалу, які є єдністю знань, умінь, норм, цінностей, дидактично інтерпретованих та презентованих системою навчальних дій; створено необхідне освітнє середовище, використано потенціал змісту навчання, забезпечено професійну спрямованість навчального матеріалу для формування пізнавальних мотивів курсантів щодо роботи з персоналом; ознайомлено курсантів із майбутньою професійною діяльністю та її суспільною користю, змістом професії і служби в Державній прикордонній службі України та роботи з персоналом. Важливе значення мало використання контекстного навчання та моделювання на цій основі професійних ситуацій для розвитку в майбутніх офіцерів-прикордонників умінь і навичок роботи з персоналом, ситуаційно-імітаційне моделювання їхньої майбутньої професійної діяльності з використанням предметних та ситуаційних завдань, ділових і рольових ігор для вивчення курсантами різних аспектів професійної діяльності, засвоєння алгоритму дій у типових ситуаціях, набуття необхідних професійних умінь роботи з персоналом тощо.

Обґрунтовані у дослідженні педагогічні умови формування у майбутніх офіцерів-прикордонників готовності до роботи з персоналом є дієвими, що підтверджено результатами формувального експерименту. З урахуванням отриманих результатів опрацьовано методичні рекомендації науково-педагогічним працівникам, у яких відображено основні напрями діяльності, зокрема рекомендовано: дотримуватись вимог акмеологічного, особистісно орієнтованого, компетентнісного, системного, діяльнісного та інтегративного підходів; структурувати освітній зміст матеріалу навчальних дисциплін відповідно до особливостей роботи з персоналом; створювати необхідне освітнє середовище, забезпечувати професійну спрямованість навчального

матеріалу для формування пізнавальних мотивів курсантів щодо роботи з персоналом; ознайомлювати їх із майбутньою професійною діяльністю та її суспільною користю, всебічно підтримувати їхні пізнавальні інтереси; використовувати контекстне навчання та моделювати на цій основі професійні ситуації для розвитку в майбутніх офіцерів-прикордонників умінь і навичок роботи з персоналом; здійснювати ситуаційно-імітаційне моделювання майбутньої професійної діяльності майбутніх офіцерів-прикордонників через предметні та ситуаційні завдання тощо.

У першому розділі «Теоретичні основи підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з персоналом» подано узагальнення наукового пошуку щодо проблеми підготовки майбутніх фахівців до роботи з персоналом у публікаціях вітчизняних і зарубіжних вчених, особливості змісту роботи з персоналом у Державній прикордонній службі України в сучасних умовах, визначено сутність і структуру поняття «професійна готовність майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з персоналом».

У другому розділі «Науково-методичні засади формування професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з персоналом» подано загальну методику дослідження, результати діагностики професійної готовності курсантів вищого військового навчального закладу до роботи з персоналом, обґрунтовано педагогічні умови і структурно-функціональну модель її формування в майбутніх офіцерів-прикордонників.

У третьому розділі «Експериментальна перевірка і результати впровадження педагогічних умов формування професійної готовності до роботи з персоналом» подано зміст і методику впровадження педагогічних умов формування професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з персоналом, результати формувального етапу експерименту, а також методичні рекомендації науково-педагогічним працівникам вищих військових навчальних закладів щодо формування професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з персоналом.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

уперше обґрунтовано педагогічні умови (відбір і структурування змісту навчальних дисциплін з урахуванням завдань та особливостей роботи з персоналом у Державній прикордонній службі України; розвиток у майбутніх офіцерів-прикордонників умінь і навичок роботи з персоналом на основі контекстного навчання; посилення мотивації та ціннісно-рефлексивного ставлення майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з персоналом; підготовка науково-педагогічних працівників до формування в майбутніх офіцерів-прикордонників умінь і навичок роботи з персоналом) та розроблено структурно-функціональну модель формування професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з персоналом;

удосконалено критерії для з'ясування стану сформованості професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з персоналом (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, особистісний, рефлексивний) шляхом визначення показників;

подальшого розвитку набули сутність поняття «професійна готовність майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з персоналом», його зміст і структура як єдність мотиваційно-емоційного, когнітивного, ціннісно-особистісного, діяльнісного та рефлексивного компонентів; характеристика рівнів (низького, середнього і високого) сформованості професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з персоналом; модель офіцера-прикордонника – фахівця по роботі з персоналом шляхом включення до її структури компетентностей з організації та проведення морально-психологічного забезпечення, з організації та проведення заходів професійної підготовки, соціально-гуманітарного забезпечення та виховної роботи з персоналом підрозділів Державної прикордонної служби України в сучасних умовах.

Практичне значення одержаних результатів полягає в опрацюванні методичних рекомендацій науково-педагогічним працівникам вищих військових навчальних закладів щодо формування у майбутніх офіцерів-

прикордонників готовності до роботи з персоналом, у яких враховано нові виклики прикордонній безпеці України, вимоги до соціально-гуманітарного забезпечення та виховної роботи з персоналом підрозділів Державної прикордонної служби України.

Для викладання навчальних дисциплін «Соціологія. Етика. Естетика. Релігієзнавство», «Педагогіка і психологія», «Морально-психологічне забезпечення оперативно-службової діяльності», «Етика професійної діяльності прикордонника», «Основи управління» розроблено пропозиції щодо відбору та структурування навчального матеріалу відповідно до необхідності формування у майбутніх офіцерів-прикордонників готовності до роботи з персоналом; розроблено матеріали для проведення ділових ігор «Дисциплінарне стягнення», «Зауваження», «Доведення наказу керівництва», «Розмова про доброчесність», «Службове доручення» для ігрового моделювання навчальних, професійних ситуацій щодо роботи з персоналом. Зміст навчальних і тематичних планів доповнено питаннями щодо актуальних питань підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з персоналом.

Ключові слова: майбутні офіцери-прикордонники, професійна готовність, робота з персоналом, педагогічні умови, структурно-функціональна модель, військовослужбовці, курсанти.